

Dyslexieprotocol

Protocol aanvankelijk lezen en schrijven op
De Fontein

Januari 2014

*Herziene versie juni 2017

Inhoudsopgave dyslexieprotocol

Voorwoord	3
Visie op leren lezen op De Fontein	4
Implementatie Protocol	5
Veranderingen binnen CITO en de volgsystemen	7
Protocol groep 1-2	9
Protocol groep 3	10
Protocol groep 4	11
Protocol groep 5 t/m 8	11
Compensatie bij CITO- toetsen	12

Voorwoord

Het dyslexieprotocol van De Fontein is gebaseerd op het protocol Leesproblemen en Dyslexie van Martine Gijsel, Femke Scheltinga, Maud van Druenen en Ludo Verhoeven, een uitgave van Expertisecentrum Nederlands 2010-2011.

Voor het dyslexieprotocol voor de groepen 1 en 2 verwijzen we naar het dyslexieprotocol van Wentink, Verhoeven & van Druenen, 2008/2010.

Wij hebben een eigen protocol gemaakt, daar het protocol van het Expertisecentrum niet altijd aansluit bij de praktijk op de Fontein en wij eigen afspraken op papier hebben gezet. Daarnaast wordt in deze nieuwe versie veel verwezen naar het beleidsstuk rond dyslexie en Kurzweil vanuit de vereniging Vechtstreek en Venen.

Dit protocol heeft veel raakvlakken met het protocol van het Expertisecentrum: er wordt gebruik gemaakt van de methodeonafhankelijke toetsen van CITO.

We streven hetzelfde doel na: het vroegtijdig ontdekken en begeleiden van leesproblemen, opdat ieder kind goed toegerust de Fontein verlaat.

Middels dit schrijven willen wij de leerkrachten binnen onze school een zo duidelijk mogelijk beeld geven van de ontwikkelde visie omtrent het aanvankelijk schrijven en lezen en een handleiding bieden voor signalering, toetsing en begeleiding van kinderen waarbij een hardnekkige achterstand wordt geconstateerd en waarbij een vermoeden van dyslexie bestaat of waarbij dyslexie bevestigd is.

Ouders en inspectie kunnen kennismaken van de inhoud en werkwijze op onze school.

Dit protocol is te downloaden van de website: www.fonteinmijdrecht.nl

Visie op (leren) lezen op De Fontein:

Het leesplezier staat bij de Fontein voorop. Bij groep 1 en 2 wordt al veel aandacht besteed aan de geletterdheid: het voorlezen, leesbegrippen en de hoofdgedachte/boodschap van het verhaal. Ook krijgen kinderen, die wat meer uitdaging nodig hebben en al interesse in lezen hebben, al letters en de mogelijkheid tot lezen aangeboden.

Onze visie: Als het lezen leuk wordt gevonden, worden er ook meer kilometers gemaakt, wat het tempo, de woordenschat en het begrip ten goede komt.

Voor het aanleren van het lezen hanteren wij de methode Veilig Leren Lezen en voor het voortgezet technisch lezen gebruiken we de methode Leesestafette. Deze methodes zijn hulpmiddelen. Het leesonderwijs staat en valt met de kwaliteit van het lesgeven van de leerkracht.

Bij ons leesonderwijs werken we op 3 niveaus. Voor de grootste groep (basis: ong. 75%) bieden we het basisarrangement aan, waarvan een deel meer uitdaging aan kan en op een hoger niveau kan lezen (ong. 25 %). Deze groep presteert op een (ruim) voldoende niveau. (> NW 3).

Bij ong. 25 % van de leerlingen wil het lezen niet vlotter. Zij presteren op onvoldoende niveau, waarvan 10% een zeer hardnekkige achterstand kan hebben. We denken daarbij aan dyslexie.

Dyslexie

In dit protocol willen we aandacht besteden aan de kinderen die ondanks een voldoende adequaat aanbod en systematische oefening in de klas moeite houden met het (leren) lezen.

Met behulp van de verschillende fasen binnen dit protocol worden eerst de uitvallers gesignaleerd, vervolgens wordt op verschillende niveaus extra zorg geboden en voor de kleine groep met hardnekkige leesproblemen wordt het mogelijk gespecialiseerde zorg te realiseren.

In het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' (Wentink en Verhoeven, 2011) wordt de volgende definitie van dyslexie gegeven: 'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau'. Om de dyslexie te onderkennen zijn er twee criteria:

- Het criterium van achterstand. Er moet sprake zijn van een significante achterstand in de vaardigheden lezen en/of spelling ten opzichte van leeftijd of omstandigheden (min. 3x een score onder de 10% op de M- en E-toetsen bij de CITO DMT en of CITO spelling).
- Het criterium van hardnekkigheid. Het probleem in het leren van het lezen en spellen op woordniveau blijft bestaan, ook wanneer voorzien is in adequate remediërende instructie of oefening.

Om aan het criterium van hardnekkigheid te voldoen moet de school aantonen dat bij drie opeenvolgende meetmomenten sprake is van achterstand (laagste 10%) en dat er voldoende en adequate leeshulp is geboden. Dit laatste neemt normaliter minimaal een half jaar in beslag, maar meestal heeft het een langere periode nodig. In het protocol van het Expertisecentrum wordt verder precies aangegeven wanneer de meetmomenten zijn en wanneer er sprake is van achterstand. Ook is daar te vinden welke interventies worden toegepast en bij welke achterstand een kind in aanmerking komt voor verder gespecialiseerd onderzoek en behandeling.

Binnen dit protocol ligt de nadruk op een onvermogen bij een kind, namelijk op het onvermogen om zich het lezen en/of spellen gemakkelijk eigen te maken. Er worden mogelijkheden geboden om het leren van dyslecten "makkelijker" te maken (compenseren, dispensereren).

Implementatie Protocol

Als school werken we met het dyslexieprotocol van het Expertisecentrum en hebben voor de onderbouw aanpassingen gemaakt. Gezien de nieuwe wetgeving op Passend Onderwijs en aangaande mogelijke vergoeding van diagnostiek en behandeling voor kinderen met dyslexie, moest het bestaande protocol aangepast worden. Dit aangepaste dyslexieprotocol is specifiek gericht op het onderwijs op De Fontein en zal meer duidelijkheid bieden ten aanzien van de meetmomenten in de leerontwikkeling.

De eisen voor de aanvraag van dyslexieonderzoeken bij de gemeente vragen van ons een eenduidige aanpak.

Inhoud

In dit protocol wordt beschreven welke deelvaardigheden een kind moet beheersen om tot lezen en spellen te komen.

In de onderbouwklassen wordt er gekeken naar de leervoorwaarden en naar de tussendoelen van beginnende geletterdheid. Vanaf groep 3 wordt de ontwikkeling van het lezen en van het schrijven gevolgd, door middel van het toetsen en bijhouden van het leerlingvolgsysteem.

In het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' wordt naast de leervoorwaarden alleen naar het lezen gekeken. In dit protocol is de spelling meegenomen.

Bij de invoering en de ontwikkeling van het protocol-op-schoolmaat wordt het leerlingvolgsysteem (LVS) en de daarbij behorende toetskalender als basis gebruikt.

Invoeren van het protocol

Met het invoeren van een Protocol Dyslexie wordt een in principe bindend programma ingevoerd van toetsmomenten en interventies. Het is een draaiboek waarin de toetsen, de interventies en de besprekingen worden vastgelegd in een jaarrooster. In dit protocol worden gebruikte procedures (leerlingvolgsysteem en toetskalender) beschreven.

De IB-er heeft de taak het dyslexieprotocol voor de school te ontwikkelen en te implementeren (in samenwerking met de betrokken leerkrachten). De uitvoering van het protocol wordt ook gecoördineerd door de IB-er. De leerkrachten zullen voor een succesvol gebruik van dit protocol dit eerst goed moeten lezen. De leerkrachten zijn verantwoordelijk voor de goede planning van de hulp. Handelingsplannen zullen als basis van de interventie dienen, deze worden door de leerkracht opgesteld en uitgevoerd (evt. m.b.v. de onderwijsassistente). Het handelingsplan dient later aan de hand van de verzamelde observatie- en toetsgegevens geëvalueerd en mogelijk bijgesteld te worden.

Uitvoeren van het protocol

Voor de uitvoering van het protocol is het belangrijk dat:

- 📅 de toetskalender wordt gebruikt als leidraad voor LVS en handelingsplanning.
- 📅 ruimte en tijd wordt op verzoek ingeroosterd voor individuele afname.
- 📅 Na een toetsperiode worden de individuele plannen bij hardnekkige lezers goed afgesloten en nieuwe plannen opgesteld
- 📅 het RT-rooster wordt ook afgesteld op de 4 interventieperiodes (zie maandkalender)

Werken met Kurzweil

Met het invoeren van de wet Passend Onderwijs wordt het geven van onderwijs aan dyslecten gezien als een taak van de school. De school moet zorgen voor genoeg compenserende en dispenserende maatregelen en de leerkrachten moeten daar ook mee kunnen omgaan. *Onze vereniging V&V heeft de scholen licenties en scholing op Kurzweil geboden. In het beleidsstuk van V&V staat beschreven wat het werken met Kurzweil op onze scholen inhoudt. In 2017-2018 wordt onderzocht of er niet een meer gebruiksvriendelijke methode is voor de scholen.

Veranderingen binnen CITO en de volgsystemen

Zoals in het zorghandboek is beschreven hebben er in het recente verleden veel veranderingen in de toetswijze van het technisch lezen plaats gevonden.

Voor het lezen heeft cito zijn eigen leestempo toets als richtlijn genomen. Van daaruit wordt evt. verder getoetst. Dit komt niet overeen met de richtlijnen van het dyslexieprotocol en van de benodigde gegevens voor dyslexieaanvragen. Daarom heeft De Fontein ervoor gekozen bij alle kinderen 2x per jaar de DMT en AVI-toetsen af te nemen. Op deze wijze kunnen we ook “horen” hoe de kinderen lezen (interpunctie) en welke fouten ze maken. Dit is essentieel voor de in te zetten hulp. Daarnaast vindt er in de herfst en lente nogmaals een afname plaats bij de risicokinderen om te checken of er vooruitgang bij het lezen is.

*Voor Spelling is CITO bij de nieuwe 3.0 versie teruggegaan naar het afnemen van dictees i.p.v. de verwarrende meerkeuzevragen.

Verandering van normen en vaardigheidsscores

CITO heeft de toetsen op zinsniveau (AVI-toetsen) overgenomen van het KPC. Er mogen nu meer fouten gemaakt worden dan voorheen. Alleen toetsen met AVI geeft de hardnekkigheid van het leesprobleem niet altijd goed weer, aangezien de “slimme” dyslecten nog veel steun hebben aan de zinscontext en veel kunnen raden. Daarom wordt de DMT ook gezien als het middel om de leestehiek te toetsen. Dit gebeurt op de Fontein bij de zwakke lezers 4x per jaar, waardoor we deze kinderen goed kunnen volgen.

*In 2018 komt CITO met een nieuwe versie AVI- en DMT-toetsen uit.

De nieuwe AVI en DMT toetsen worden aangegeven in A-B-C-D-E-scores en in I-II-III-IV-V. Schoolbreed zullen de scores in de rapporten weergegeven worden in I t/m V. Voor het vaststellen van de hardnekkigheid bij lezen wordt de term 3x E-score nog gebruikt (Laagste 10%)

De niveau indeling A t/m E ziet er als volgt uit:

A 25% De 25% hoogst scorende leerlingen

B 25% De 25% II. die net boven tot ruim boven het landelijk gemiddelde scoren

C 25% De 25% II. die net onder tot ruim onder het landelijk gemiddelde scoren

D 15% De 15% leerlingen die ruim onder het landelijk gemiddelde scoren

E 10% De 10% laagst scorende leerlingen

Deze indeling is wel goed te gebruiken bij het vaststellen of de leerling bij de laagste 10% (E) scoort.

De niveau indeling I t/m V:

I 20% Ver boven het gemiddelde

II 20% Boven het gemiddelde

III 20% De gemiddelde groep leerlingen

IV 20% Onder het gemiddelde

V 20% Ver onder het gemiddelde

Dit is de niveau-indeling, die we op De Fontein hanteren.

Hoe vermeldt je de AVI-niveaus in ParnasSys?

AVI NIEUW	ParnasSys
AVI-Start	0
AVI-M3	1
AVI-E3	2
AVI-M4	3
AVI-E4	4
AVI-M5	5

AVI-E5	6
AVI-M6	7
AVI-E6	8
AVI-M7	9
AVI-E7	10
AVI-Plus	11

Verandering van normen Spelling

Begin schooljaar 2013-2014 heeft CITO ook de normering voor Spelling, Rekenen en Begrijpend Lezen aangescherpt. In het CITO-LOVS wordt deze normering met terugwerkende kracht uitgevoerd door CITO. ParnasSys past m.i.v. dit schooljaar de nieuwe normering toe, maar doet dit (nog) niet met terugwerkende kracht. Dit geeft nu grote verschillen tussen de twee volgsystemen, die wij gebruiken. *CITO is ondertussen met een nieuwe 3.0-versie uitgekomen, waardoor meer éénduidigheid.

Afspraken rond het bijhouden in de volgsystemen CITO en ParnasSys

De Fontein gebruikt het LOVS van ParnasSys als leidend. Deze gegevens worden opgestuurd naar onderzoekers en een uitdraai van deze gegevens wordt bij het rapport gevoegd.

Aangezien ParnasSys geen foutenanalyse geeft van bijvoorbeeld de spellingsfouten, voeren we de fouten van de leerlingen, die onvoldoende (IV, V) hebben gescoord in in het CITO LOVS. Dit doen we alleen voor Rekenen en Spelling, zodat we deze gegevens kunnen gebruiken om onze plannen op te maken.

*Sinds schooljaar 2015-2016 is het CITO LOVS leidend. We voeren de gegevens in in het CITO LOVS en via een dult-koppeling komen de gegevens ook in ParnasSys.

Protocol groep 1-2

Na de nieuwe uitgave van het dyslexieprotocol van het Expertisecentrum voor groep 1/2 zijn we in januari 2010 tot de volgende afspraken gekomen

Alle leerkrachten van de groepen 1/2 hebben kennisgenomen van het dyslexieprotocol van het Expertisecentrum van groep 1/2. Zij zorgen dat ze op de hoogte blijven van de “eisen” in het protocol en houden zich aan de afspraken. Na het lezen van het Protocol en vele vergaderingen zijn we gekomen tot de volgende aanpassingen op De Fontein:

* Signaleringslijst alleen invullen voor risicoleerlingen (voor zowel groep 2 als groep 1 > v.a. 3 maanden onderwijs).

- Een kind is een risicoleerling als er iets naar voren komt bij de ‘specifieke risicofactoren’. En n.a.v. de eigen observaties, genetische kenmerken, inzicht en de Cito toetsen.
- Elk schooljaar neemt de leerkracht voor de nieuwe leerlingen zelf actie naar de ouders toe (om informatie te krijgen over de ‘specifieke risicofactoren’). Specifieke factoren worden in ParnasSys gezet onder de notitie *Belangrijk!*
- Signaleringsinstrument dyslexie wordt niet aangeschaft.
- De fonemische analyse toets van Mommers wordt vervangen door de toetsen 3b, 3c & 3d van het dyslexieprotocol. Deze wordt één keer per jaar afgenomen bij alle groep 2 leerlingen in jan/feb ná de CITO toets.
- De handelingsplannen, die in Parnassys staan, worden bijgehouden
- Voorschotbenadering: Dit wordt al gedaan in de kleutergroepen door bijv. de klankkast, lettermuur, leesaanbod, etc.
- De signaleringslijst wordt digitaal verwerkt en in ParnasSys gehangen.
- Bij de overdracht naar groep 3 worden de risicoleerlingen besproken.

Bijlagen:

In de bijlagen zijn de volgende onderdelen voor groep 1/2 te vinden:

Bijlage 2: Signaleringslijst

Bijlage 3: de toetsen 3b, 3c & 3d van het dyslexieprotocol

Protocol groep 3

In groep 3 wordt gestart met het “leren” lezen in 3 niveaus. Veilig Leren lezen werkt met 3 niveaus, te weten: maan, zon en ster.

Het maanaanbod is gericht op de standaardgroep. Voor de kinderen, die meer uitdaging nodig hebben biedt VLL de zon-versie en voor extra instructie voor zwakkere leerlingen is er de steraanpak.

Na elke kern worden de kinderen getoetst. Kinderen, die niet voldoende vooruitgang laten zien, krijgen extra instructie en oefening. Deze extra oefening van de woordjes (veilig en vlot) kunnen ook voor oefening thuis worden meegegeven.

Na een half jaar onderwijs worden de kinderen ook voor het CITO-LOVS getoetst. Deze middentoetsen vinden in januari plaats. Getoetst wordt dan op woordniveau middels de CITO DMT kaart 1 en 2 en op zinsniveau wordt de starttoets van AVI afgenomen. Dit gebeurt bij alle kinderen.

N.a.v. deze toetsen wordt er een groepsplan opgesteld. Voor hele hardnekkige leerlingen wordt er ook een individueel plan opgesteld met het oog op mogelijke dyslexie. De leerkracht biedt deze risicokinderen dan extra instructie, meer leestijd en alles wat in zijn/haar vermogen ligt om aansluiting bij de groep te houden. Ook worden ouders bij het moeizame verloop van het leesproces betrokken.

In de lente (lentesignalering) worden de risicoleerlingen weer getoetst. Blijft de achterstand, dan wordt in overleg met de intern begeleider gekeken naar wat raadzaam is. Er kan hulp in worden geroepen van Passenderwijs (aanmelding Leeskliniek, *Lezenderwijs) voor start groep 4 of indien de problematiek breder is, kan een doublure worden overwogen.

In groep 3 wordt er nog geen gebruik gemaakt van Kurzweil of andere compensaties, aangezien het startniveau moet worden vastgesteld. Natuurlijk wordt er wel rekening gehouden met de onderwijsbehoeften van de leerling. Het welbevinden van de kinderen gaat boven alles.

Protocol groep 4

In groep 4 vindt het voortgezet technisch lezen plaats, d.w.z. veel kilometers maken en steeds langere woorden lezen. Voor de instructie wordt gebruik gemaakt van de methode Leesestafette en voor de kilometers wordt er ook veel in bibliotheekboeken gelezen. Ook wordt het belang van veel lezen (goed voor woordenschat en begrip) herhaaldelijk benoemd richting ouders.

Voor groep 4 geldt eigenlijk hetzelfde als voor groep 3, met dien verstande, dat bij heel hardnekkige lezers de hulp van de Leeskliniek kan worden ingeroepen. *Deze leeskliniek heet vanaf 2017-2018 geen Leeskliniek meer, maar Lezenderwijs en scholen moeten zelf voor deze training betalen.

*Lezenderwijs biedt 2x p.w. onder schooltijd extra leesondersteuning door een specialist in de Julianaschool in Wilnis. Ouders zijn zelf verantwoordelijk voor het brengen en halen en er dient 6x p.w. thuis geoefend te worden. Op school oefent de onderwijsassistente de opdrachten van Lezenderwijs ook nog 2x met de leerling.

Blijkt in groep 4 dat alle extra instructie op school of extern niet baadt en blijft de leerling lezen op E-niveau (laagste 10%), kan na 3 toetsmomenten (dus op zijn vroegst eind groep 4) een aanvraag voor dyslexie-onderzoek plaatsvinden.

Ook in groep 4 wordt er nog geen gebruik gemaakt van Kurzweil of ander compenserende hulpmiddelen.

Protocol groep 5 t/m 8

Voor het protocol voor groep 5 t/m 8 verwijzen we graag naar het protocol van het Expertisecentrum en de compensatie bij CITO.

Ook in de bovenbouw blijven we het lezen volgen, maar vanaf groep 5 wordt alleen kaart 3 van de DMT afgenomen, behalve bij de risicoleerlingen. Daar worden alle kaarten afgenomen.

Compensatiemogelijkheden dyslecten

CITOTOETSEN

Technische lezen:

DMT: deze toets toetst het lezen op woordniveau, tempo en de categoriefouten. Er bestaat geen compensatie voor deze toets.

AVI: deze toets toetst het lezen op zinsniveau, begrip en tempo. Bij deze toets hoort de leerkracht of de leerling begrijpt wat het leest door de intonatie. Ook dyslecten kunnen veel steun hebben aan de zinscontext. Er bestaat geen compensatie voor deze toets.

Begrijpend lezen:

Bij de toetsen begrijpend lezen wordt geadviseerd om voor de zwakke lezers de toets in meerdere stukken te verdelen, waardoor er meer afnamemomenten ontstaan. Ook wordt aan de dyslecten alle tijd geboden, die ze nodig hebben. Voorlezen mag NIET, behalve als het door CITO (groep 3) wordt geadviseerd.

Blijkt de frustratie bij een heel hardnekkige dyslect zo groot, kan er gekozen worden om op functioneringsniveau te toetsen. Ouders moeten hierover wel geïnformeerd worden i.v.m. mogelijke lagere uitstroom.

Rekenen:

Rekenen wordt in groep 3 en begin 4 voorgelezen. De leerkracht houdt zich hierbij aan de adviezen van CITO. Vanaf groep 5 moeten de leerlingen de toets zelf lezen en maken. Ter compensatie kan extra tijd worden geboden. Vanaf groep 6 kan Kurzweil worden ingezet. CITO biedt hiervoor voor de 3.0 versie spraaksynthese boekjes op de portal.

Spelling:

Spelling wordt door de leerkracht gedictreed. Blijkt dit te snel te gaan voor dyslectische kinderen kan ervoor gekozen worden de afname langzamer te laten doen door bijv. een onderwijsassistente.

Eindtoets digitaal aanvragen (of op cd).

Compensatie en dispensatie bij de overige vakken:

Technisch lezen: audio-opnamen (www.makkelijklezen.nl/interval); leeslinialen in kleur; boeken, die qua inhoud aansluiten bij de leeftijd en interesse (zie Makkelijk lezen Mediagids).

Zaakvakken: minder tekst, waar mogelijk; inzet kurzweil of ander voorleesprogramma; bij topografie niet de spelling meenemen;

Taal en spelling: Extra hulp bij het schrijven van verhalen/verslagen/werkstukken. Spellingfouten worden zoveel mogelijk genegeerd. Spellingfouten worden gedifferentieerd beoordeeld (bijvoorbeeld: alleen de geleerde categorieën tellen mee). Extra tijd voor schrijftaken. Inzet hulpmiddelen (spiekkaart, op pc met spellingcontrole, e.d.)

Adviezen vanuit de dyslexiebehandeling worden opgevolgd.

Voor informatie over de dyslexiebehandeling: zie Handboek Zorg onder Dyslexie. Daar zijn ook de signaleringslijsten voor groep 1-2 te vinden.